

DARIUSZ T. DZIUBA¹

Szacowanie rozmiarów sektora informacyjnego dla międzywojennej gospodarki Polski

1. Wstęp

W okresie międzywojennym podejmowano liczne działania mające na celu ujednoczenie zasad gromadzenia i publikowania danych statystycznych oraz doprowadzenie ich w skali świata do porównywalności. Dnia 11 października 1920 r. utworzono Międzynarodową Komisję Statystyki Pracy (International Statistical Commission, Labour Commission)², której Polska była jednym z dziewięciu krajów założycielskich. Jak wskazano w dokumentach programowych, proponowana Komisja miała stanowić forum „działalności i wymiany opinii dla statystyków z wszystkich krajów (...). Działalność statystyczna w skali międzynarodowej [powinna być nakierowana] na bezpośrednie kontakty ze statystykami na całym świecie”³. Skoncentrowano się na ustalaniu standardów statystycznych w zakresie aktywności zawodowej ludności i bezrobocia, płac i godzin pracy, migracji, kosztów utrzymania, także chorób i wypadków przy pracy. Wspomniana Komisja zorganizowała w 1928 r. międzynarodową konferencję na szczeblu rządowym nt. konwencji w zakresie statystyki ekonomicznej (International Convention relating to Economic Statistics). Konwencja proponowała metodologie oraz szczegółowe dane, które poszczególne kraje (ich urzędy statystyczne) zgodziły się publikować, w tym z zakresu handlu międzynarodowego, rynku pracy, rolnictwa, leśnictwa i rybołówstwa, górnictwa i metalurgii, przemysłu oraz indeksów cen⁴.

---

¹ Uniwersytet Warszawski, Wydział Nauk Ekonomicznych.

² Szerzej na ten temat w pracy: Ch.K. Nichols, *The Statistical Work of the League of Nations in Economic, Financial and Related Fields*, „Journal of the American Statistical Association” 1942, vol. 37, no. 219, s. 336–342.

³ Tłumaczenie własne fragmentu memorandum z: United Nations Statistical Commission, *Sixty Years of Leadership and Professionalism in Building the Global Statistical System 1947–2007*, United Nations, New York 2007, s. 2.

⁴ Powołany Komitet Ekspertów Statystycznych Ligi Narodów (The League of Nations Committee of Statistical Experts) uszczegółowił te zasady metodologiczne. Na te potrzeby zorganizowano w latach 30. osiem sesji.

Polska (w grupie 26 krajów) ratyfikowała międzynarodową konwencję nt. statystyki ekonomicznej, a protokół podpisano w Genewie dnia 14 grudnia 1928 r.⁵.

W okresie międzywojennym dane statystyczne w Polsce były pozyskiwane, grupowane i publikowane **według międzynarodowych standardów**⁶. Można zatem postawić pytanie, czy (i w jakim zakresie) można by wydzielić sektor informacyjny gospodarki, wykorzystując w tym celu dostępne statystyki rynku pracy gospodarki polskiej z okresu międzywojennego.

Celem rozważań jest wydzielenie i oszacowanie rozmiarów sektora informacyjnego, na podstawie danych spisowych dla gospodarki międzywojennej Polski. Zaproponowano metodykę wyodrębniania sektora informacyjnego z ram innych sektorów gospodarki. Dokonano wyodrębnienia czwartego sektora gospodarki, wraz z oszacowaniem jego rozmiarów, według kategorii pracujących. Na te potrzeby wykorzystano ówczesne klasyfikacje zawodów, stosowane w badaniach statystycznych i dane spisów powszechnych ludności z lat 1921 i 1931⁷, jako najważniejszych prac wykonanych przez Główny Urząd Statystyczny w okresie międzywojennym. W artykule kolejno są rozpatrywane: istota czterosektorowego modelu gospodarki, w tym sektora informacyjnego; metoda wydzielania i pomiaru sektora informacyjnego; wyniki badań na danych spisowych; wnioski przedstawiono w podsumowaniu.

2. Czterosektorowy model gospodarki

Gospodarka narodowa rozdzielana jest na różne sektory i mniejsze segmenty, przy czym obecnie najczęściej przyjmuje się model trójsektorowy⁸, zgodnie z którym wydziela się: sektor pierwotny (I), sektor przetwórczy (II) oraz sektor usług (III). Sektor pierwotny w statystykach obejmuje m.in. sferę rolnictwa i hodowli⁹, łowiectwa, leśnictwa, rybołówstwa, rybactwa, górnictwa i kopalnictwa. Ze swej

---

⁵ Dokument podpisał M.E. Szturm de Sztrem, ówczesny Prezes Głównego Urzędu Statystycznego, zaś dla Wolnego Miasta Gdańska – dr Martin J. Funk, dyrektor biura statystycznego WMG.

⁶ Por. D.T. Dziuba, *Sektor informacyjny w badaniach ekonomicznych. Elementy ekonomiki sektora informacyjnego*, Difin, Warszawa 2010, s. 128 i nast.

⁷ Wyniki ostateczne spisów publikowano w wielotomowej serii „Statystyka Polski”.

⁸ Model trójsektorowy nawiązuje do teorii trójsektorowej struktury gospodarczej, wywodzącej się z koncepcji C. Clarka, A. Fishera i J. Fourastié.

⁹ Na potrzeby przedwojennych spisów ludności w Polsce wyodrębniano też ogrodnictwo, w tym warzywnictwo, sadownictwo, szkółkarstwo, nasiennictwo, kwaciarstwo, specjalne uprawy, pszczelarstwo.

natury związany jest z pozyskiwaniem i wykorzystaniem dóbr z ziemi (wody), wydobywaniem i otrzymywaniem surowców. Sektor przetwórczy koncentruje się na przetwórstwie surowców w wyroby gotowe. Obejmuje m.in. przemysł metalowy, metalurgiczny, chemiczny, papierniczy, włókienniczy, produkcję maszyn i urządzeń itp., także budownictwo, a dodatkowo zaopatrywanie w energię elektryczną, ciepłą, gaz i wodę. Natomiast sektor usług tworzą pozostałe rodzaje działalności, m.in. w sferach edukacji, bankowości i finansów, ubezpieczeń, obsługi nieruchomości, produkcji filmowej, handlu hurtowego i detalicznego, hoteli i restauracji, opieki medycznej, administracji publicznej, ochrony zdrowia, transportu itp.

Na potrzeby tej pracy proponujemy model czterosektorowy – wydzielanie z sektora pierwotnego, obok sektora przetwórczego i sektora usług, również **czwartego sektora gospodarki – sektora informacyjnego**, który swym zakresem obejmuje komponenty trzech wymienionych sektorów, m.in. sferę edukacji i badań naukowych, przemysł papierniczy, wydawniczy, pocztę i telekomunikację, zbiór usług informacyjnych, administrację publiczną oraz – dziś – produkcję komputerów wraz z oprogramowaniem itd.

Dziedziny „tworzące” informację, choć różnorodne według stosowanych technologii, typów wytwarzanych wyrobów i usług, wszystkie służą celom produkcji, użytkowania, ochrony, kontroli i przekazywania informacji, zatem łączą się w jeden typ – działalności informacyjnej. Dziedziny te tworzą sektor informacyjny. Sektor informacyjny od zawsze „był” w gospodarce. Obecne (tj. w 2018 r.) jego rozmiary, według szacunków autora¹⁰, to ok. 35% pracujących w całej gospodarce polskiej w relacji do 50–60% w niektórych krajach wysokorozwiniętych (USA, Wielka Brytania itp.).

3. Metodyka wydzielenia modelu czterosektorowego gospodarki

Dostęp do przedwojennych publikacji umożliwił autorowi pozyskanie danych i zagregowanie ich według zaproponowanego w tej pracy modelu czterosektorowego gospodarki. Na potrzeby opracowywania spisów powszechnych ludności z lat 1921¹¹

¹⁰ Na podstawie metodyk z pracy: D.T. Dziuba, op. cit.

¹¹ Spisu Powszechnego z 1921 r. nie przeprowadzono dla Górnego Śląska i kilku wybranych obszarów na Wileńszczyźnie (miasta Wilna i powiatów Wilno-Troki, Oszmiana oraz Święciany); w zestawieniach wykorzystano zatem wcześniejsze wyniki innych spisów ludności (spisu na Górnym Śląsku, przeprowadzonego przez władze niemieckie i spisu Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich na ziemi wileńskiej).

i 1931 wykorzystywano Klasyfikacje Zawodu Obiektywnego¹², w których działalności gospodarcze rozdzielano na odpowiednie działy (oznaczane literami), w tym na grupy bardziej szczegółowe (oznaczane cyframi) – gałęzie i ich rodzaje. Zestawiane dane dotyczyły zawodu głównego, którym było „zajęcie wykonywane w dniu spisu w celach zarobkowych i stanowiące główne źródło utrzymania, bądź inne, niż zajęcie zarobkowe, główne źródło utrzymania posiadane w dniu spisu”¹³.

Klasyfikacja z 1931 r. zawierała 11 działów, 52 gałęzie, spośród których 34 dzielono na 197 rodzajów, natomiast klasyfikacja z 1921 r. grupowała 9 działów, 43 gałęzie, w tym 35 rozdzielanych na 213 gałęzi. W tabeli 1 zestawiono odpowiednie grupowania klasyfikacji na poziomie działów. W kolejnych rozważaniach pominięto działy „Bezrobotni ...” / „Utrzymujący się bez pracy zarobkowej”¹⁴ oraz „Bez bliższego określenia i bez podania zawodu”. Ponadto nie rozpatrywano pracujących w wojsku. Według danych spisu z 1921 r., dokonanego odrębnie przez władze wojskowe, w „Armii, marynarce i lotnictwie wojskowym” czynnych zawodowo (skoszarowanych) było 414 703 osób; nie uzyskano analogicznych danych ze spisu 1931 r.

Do sektora pierwotnego zakwalifikowano następujące działy/gałęzie/rodzaje: Rolnictwo, hodowla, ogrodnictwo i rybactwo; Leśnictwo i łowiectwo; Górnictwo (i – według danych z 1921 r. – kamieniołomy). Sektor przetwórczy (z wyłączeniem kilku gałęzi zaliczanych do sektora IV) tworzą przemysły: mineralny, hutnictwo oraz przemysł metalowy i maszynowy, przemysł chemiczny, włókienniczy, skórzaný, drzewny, spożywczy, odzieżowy (i galanteryjny), budowlany oraz grupowanie „gaz, woda i elektryczność”.

Sektor usług obejmuje 10 następujących grupowań: Handel towarowy (za wyjątkiem księgarń, wydawnictw artystycznych itp.); Spółdzielnie, związki i hurtownie spółdzielcze; Hotele, wynajem mieszkań, jadłodajnie; Koleje żelazne i kolejki oraz tramwaje miejskie, koleje; Inne rodzaje komunikacji i transportu, tj. żegluga wodna i powietrzna, dozór drogowy i wodny; Prace pomocnicze przy komunikacji i transporcie (za wyjątkiem biur podróży itp.); Służba bezpieczeństwa;

---

¹² Według definicji, zawód obiektywny określano, opierając się na badaniu danych o miejscu pracy osoby zatrudnionej i dążąc do scharakteryzowania tego właśnie miejsca pracy (jako miejsce pracy rozumie się ogólnie instytucję, w której dana osoba jest zatrudniona). Zob. *Drugi Powszechny Spis Ludności z dnia 9 grudnia 1931 roku. Stosunki zawodowe – ludność poza rolnictwem*, Statystyka Polski, Zeszyt 94 c, część I, GUS, Warszawa 1939, s. V.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Tj. osoby pobierające zaopatrzenie emerytalne i inwalidzkie; osoby utrzymujące się z dochodu od posiadanego kapitału (rentierów, kapitalistów itd.); osoby utrzymujące się z dobroczynności publicznej – żebraków i osoby otrzymujące świadczenia opieki społecznej.

Służba zdrowia / Lecznictwo i higiena, utrzymywanie czystości oraz zakłady opieki społecznej; Służba domowa; Inne usługi osobiste.

Tabela 1. Podział ludności według klasyfikacji zawodu głównego, według spisów powszechnych z lat 1921 i 1931

1921 r.	1931 r.
A. Rolnictwo i leśnictwo wraz z hodowlą, ogrodnictwem i rybactwem	A. Rolnictwo (w ściślejszym znaczeniu) B. Ogrodnictwo, rybactwo i leśnictwo
B. Górnictwo i przemysł	C. Górnictwo i przemysł
C. Handel i ubezpieczenia	D. Handel i ubezpieczenia
D. Komunikacja i transport	E. Komunikacja i transport
E. Służba publiczna, wolne zawody i prace pomocnicze przy wolnych zawodach	F. Służba publiczna, kościoły, organizacje i instytucje społeczne
	H. Szkolnictwo, oświata i kultura
	I. Lecznictwo i higiena, utrzymywanie czystości oraz zakłady opieki społecznej
F. Armia, marynarka i lotnictwo wojskowe	—
G. Służba domowa i inne usługi osobiste	J. Służba domowa
H. Bezrobotni i osoby niewykonyjące pracy zawodowej (prócz utrzymywanych członków rodzin)	K. Utrzymujący się bez pracy zarobkowej
N. Bez bliższego określenia i bez podania zawodu	N. Osoby o zawodzie nieokreślonym, osoby wykolejone oraz osoby o zawodzie niewiadomym

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Pierwszy Powszechny Spis Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 września 1921 roku. Mieszkania. Ludność. Stosunki zawodowe. Tablice państwowe*, Statystyka Polski, t. XXXI, GUS, Warszawa 1927, Tabl. XVIIa, s. 70–90; *Drugi Powszechny Spis Ludności z dnia 9 grudnia 1931 roku. Stosunki zawodowe – ludność poza rolnictwem*, Statystyka Polski, Zeszyt 94 c, część I, GUS, Warszawa 1939, s. XIII–XV.

4. Metodyka wydzielenia sektora informacyjnego

Sektor informacyjny wyodrębniany jest ze wszystkich dotychczasowych sektorów modelu trójsektorowego, w tym wybranych grupowań przemysłu oraz usług¹⁵. Według proponowanej metodyki, z sektora przetwórczego przeniesiono do sektora informacyjnego następujące grupowania:

¹⁵ Sektor informacyjny obejmuje nawet częściowe grupowania sektora pierwotnego, jednakże dostępne dane były zbyt zagregowane.

- całą gałąź przemysłu papierniczego (19), w tym papiernie i tekturownie (192) oraz produkcję wyrobów z papieru (193);
- komponenty przemysłu elektrotechnicznego, w tym produkcję urządzeń telefonicznych, telegraficznych, radiowych, mierników itp.;
- całą gałąź przemysłu poligraficznego (26), w tym drukarnie i litografie (262), introligatorstwo (263), zakłady fotograficzne (264) i inne (261)¹⁶;
- z ram gałęzi „hutnictwo oraz przemysł metalowy i maszynowy” (11–13) wydzielono produkcję wag, przyrządów i instrumentów precyzyjnych (135); produkcję instrumentów muzycznych (136) oraz zegarmistrzostwo i jubilerstwo (137), za wyłączeniem jubilerstwa;
- ze struktury gałęzi „przemysł budowlany” (27) wydzielono grupowanie 279 – „miernictwo (i prowadzenie robót melioracyjnych)”.

Ponadto, ze struktury usług jako informacyjne potraktowano następujące gałęzie: „obróć pieniędzy” (33)¹⁷; „prywatne zakłady ubezpieczeniowe” (34); pośrednictwo¹⁸ (35), tj. finansowe i ubezpieczeniowe; „poczta, telefon i telegraf” (40), z działu „komunikacja i transport”¹⁹. Zaliczono także następujące działy:

- „Służba publiczna, kościół, organizacje i instytucje społeczne” (F), z wyłączeniem „Służby bezpieczeństwa publicznego i więziennictwa” (53); w tym: „Administracja państwowa, samorządowa i innych związków publiczno-prawnych” (51); „Urzędy dyplomatyczne i konsularne państw obcych” (50); „Sądownictwo, adwokatura i notariat” (52); „Kościół i związki wyznaniowe”²⁰ (54); „Administracja organizacji i instytucji społecznych” (55);
- „Szkolnictwo, oświata i kultura” (H), w tym „Szkolnictwo” (70); „Wychowanie i oświata pozaszkolna” (71); „Nauka, literatura i sztuka” (72); „Prasa,

¹⁶ Analogiczne grupowania przemysłu poligraficznego z klasyfikacji dla 1921 r. były następujące: odlewanie i grawerowanie czcionek; drukarstwo, cynkografia, litografia, fototypia itp.; fotografia i wyrób filmów kinematograficznych; introligatorstwo; przemysł poligraficzny bez podania rodzaju.

¹⁷ Odpowiednikiem tego grupowania w klasyfikacji z 1921 r. był „handel pieniężny”, w tym: „banki, kasy oszczędności, towarzystwa, spółdzielnie kredytowe, kantory wymiany itp.”; „instytucje zastawne (lombardy, składy warrantowe itp.)” oraz „bez podania rodzaju”.

¹⁸ Według klasyfikacji z 1921 r.: „pośrednictwo handlowe (giełdy, agenci, komisjonerzy, reklama itp.”; „pośrednictwo pracy” oraz [pośrednictwo] „bez podania rodzaju”.

¹⁹ Spośród „prac pomocniczych przy komunikacji i transporcie” można wyodrębnić np. „biura podróży, transportowe, emigracyjne itp.”.

²⁰ Do tego grupowania zaliczono wszystkich duchownych, bez względu na ich miejsce pracy, a zatem według zawodu subiektywnego. W szczególności, do osób czynnych zawodowo w kościele włączono następujące kategorie: „duchowni (świeckich) wszelkich wyznań” oraz „zakonnicy i braciszkanie zakonni”. Zob. *Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1928*, GUS, Warszawa 1928, Tabl. 11, s. 59.

wydawnictwa i czytelnie” (73); grupowanie 74 „Widowiska” (tj. teatr i muzyka; kinematografy; cyrki i wędrowni artyści; i inne).

Klasyfikacja zawodów z 1931 r. zawiera także dział N: „Osoby o zawodzie nieokreślonym i osoby wykolejone”. Kategoria ta obejmuje wybrane grupowania z sektora informacyjnego (np. wróżbiarzy, chiromantów) i komponenty sektora usług, np. osoby „wykolejone pod względem społecznym”, tj. złodziei, przemytników, prostytutki itp. Zakres agregacji danych nie pozwolił na wydzielenie statystyk dla odpowiednich podgrup²¹.

5. Wyniki badań

Rozmiary sektorów mierzone są liczbą pracujących. W oryginalnym źródle użyto kategorii „czynnych zawodowo” (dziś nazywanych „aktywnymi zawodowo”), których pomniejszono o „bezrobotnych” i „utrzymujących się bez pracy”.

W tabeli 2 zestawiono statystyki rozmiarów sektora informacyjnego, według spisów powszechnych z lat 1921 i 1931. W poszczególnych grupowaniach wykorzystano łączne ich nazewnictwo z obu spisów.

Tabela 2. Pracujący w sektorze informacyjnym gospodarki polskiej, według spisów powszechnych z lat 1921 i 1931

Lp.	Wyszczególnienie	Pracujący (liczby bezwzględne), według spisu	
		z 1921 r.	z 1931 r.
1	Przemysł papierniczy	24 537	48 256
2	Przemysł poligraficzny	40 574	71 262
3	Przemysł elektrotechniczny	6 893	21 883
4	Zegarmistrzostwo, produkcja instrumentów precyzyjnych i muzycznych	11 193	18 199 ^{a)}
5	Miernictwo (i roboty melioracyjne)	3 006	10 970
6	Handel pieniężny / Obrót pieniężny	37 436	66 153
7	Ubezpieczenia / Prywatne zakłady ubezpieczeń	8 562	10 630
8	Pośrednictwo (i prace pomocnicze w handlu)	66 506	70 969
9	Biura podróży i inne	19 145	

²¹ Częstkowych badań nad sektorem informacyjnym, z użyciem zagregowanych danych m.in. dla ziem Polski w byłym zaborze austriackim w 1920 r. dokonano w pracy D.T. Dziuba, op. cit., s. 128 i nast.

Lp.	Wyszczególnienie	Pracujący (liczby bezwzględne), według spisu	
		z 1921 r.	z 1931 r.
10	Poczta, telegraf, telefony	67 592	108 297
11	Administracja państwowa i samorządowa. Sądownictwo i adwokatura	256 039 ^{b)}	391 955
12	Organizacje i instytucje społeczne	24 290	21 419
13	Kościół	80 903	118 208
14	Szkolnictwo. Wychowanie i oświata pozaszkolna	187 418	285 285 ^{c)}
15	Nauka, literatura i sztuka	5 994	9 206
16	Księgarnie, wydawnictwa artystyczne, nakład i wydawnictwo książek oraz czasopism, ekspedycja itp. czasopism, wypożyczalnie/prasa, wydawnictwa, czytelnie	13 992	11 659
17	Teatr, muzyka, widowiska i sport / Widowiska	21 598	31 957 ^{d)}
	Łącznie sektor informacyjny	875 678	1 296 308

^{a)} Zegarmistrzostwo: dane za 1921 r.

^{b)} Administracja państwowa i samorządowa za wyjątkiem służby bezpieczeństwa.

^{c)} Wychowanie fizyczne i sport grupowane w Wychowaniu i oświacie pozaszkolnej.

^{d)} Widowiska z wyjątkiem sportu.

Źródło: opracowanie i wyliczenia własne na podstawie: *Pierwszy Powszechny Spis Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 września 1921 roku. Mieszkania. Ludność. Stosunki zawodowe. Tablice państwowe*, Statystyka Polski, t. XXXI, GUS, Warszawa 1927, Tabl. XVIIa, s. 70–90; *Drugi Powszechny Spis Ludności z dnia 9 grudnia 1931 roku. Stosunki zawodowe – ludność poza rolnictwem*, Statystyka Polski, Zeszyt 94 c, część I, GUS, Warszawa 1939, Tabl. 28, s. 2–96.

Dostępne grupowania nie pozwoliły na wydzielenie i pozyskanie statystyk m.in. dla produkcji maszyn biurowych. Wybranych komponentów przemysłu elektrotechnicznego (np. produkcji urządzeń radiowych, aparatów dla telefonii i telegrafii przewodowej, urządzeń do rejestracji i odtwarzania dźwięku) nie można było oddzielić od pozostałych rodzajów, zatem całe grupowanie włączono do struktury sektora informacyjnego. Dla „zegarmistrzostwa” nie uzyskano szczegółowych danych z 1931 r. (bazowano na kategorii „zegarmistrzostwo i jubilerstwo”), przyjęto zatem dane z poprzedniego spisu. Nie pozyskano danych dla wyrobu wybranych (prócz papieru) artykułów biurowych, jak np. „ołówków, atramentów itp.”, grupowanych wraz z barwnikami i farbami w przemyśle chemicznym.

Jak wykazano, w sektorze informacyjnym gospodarki polskiej było w 1921 r. 875 678 pracujących, natomiast dziesięć lat później niemal 1,3 mln.

W tabeli 3 zilustrowano strukturę gospodarki polskiej, według modelu czterosektorowego, tj. sektorów pierwotnego, przetwórczego, usług oraz informacyjnego.

Tabela 3. Pracujący w sektorach gospodarki polskiej, według spisów powszechnych z lat 1921 i 1931, dane szacunkowe

Sektor gospodarki		1921 r.		1931 r.	
		Liczby bezwzględne	Udziały procentowe	Liczby bezwzględne	Udziały procentowe
I	Pierwotny	17 132 797	71,6	18 938 908	65,7
II	Przetwórczy	3 155 301	13,2	4 875 485	16,9
III	Usług	2 750 665	11,5	3 726 548	12,9
IV	Informacyjny	875 678	3,7	1 296 308	4,5
Ogółem		23 914 441	100,0	28 837 249	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Pierwszy Powszechny Spis Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 września 1921 roku. Mieszkania. Ludność. Stosunki zawodowe. Tablice państwowe*, Statystyka Polski, t. XXXI, GUS, Warszawa 1927; *Drugi Powszechny Spis Ludności z dnia 9 grudnia 1931 roku. Stosunki zawodowe – ludność w rolnictwie*, Statystyka Polski, seria C, Zeszyt 94 b, GUS, Warszawa 1938, Tabl. 34, s. 16; *Drugi Powszechny Spis Ludności z dnia 9 grudnia 1931 roku. Stosunki zawodowe – ludność poza rolnictwem*, Statystyka Polski, Zeszyt 94 c, część I, GUS, Warszawa 1939.

Ze względów organizacyjnych nie zestawiono tu szczegółowej struktury sektorów I, II i III. W przypadku rolnictwa, jako głównej składowej sektora pierwotnego, dla danych spisowych z 1931 r. posłużono się publikacją *Drugi Powszechny Spis Ludności z dnia 9 grudnia 1931 roku. Stosunki zawodowe – ludność w rolnictwie*, Statystyka Polski, seria C, Zeszyt 94 b, GUS, Warszawa 1938. Liczbę czynnych i biernych zawodowo w rolnictwie, wraz z członkami ich rodzin (19 346 948 osób), pomniejszono (jeśli dostępne były takie dane) o liczby bezrobotnych²² (robotników, robotników zamieszkałych w mieszkaniach własnych oraz robotników bez podania rodzaju pracy), również biernych pracowników najemnych i dożywotników.

Dominujący udział przypadł sektorowi pierwotnemu, z zauważanym kilku-procentowym spadkiem w ciągu 10 lat. W latach 1921–1931 udział sektora przetwórczego wzrósł z 13,2 do 16,9%, zaś sektor usług powiększył rozmiary z 11,5 do 12,9%. W perspektywie czasowej obserwujemy niewielki wzrost rozmiarów sektora informacyjnego i jego udziału w gospodarce z 3,7 do 4,5%.

²² Jak wskazano w „Uwagach wstępnych” do cytowanej publikacji, w formularzu spisowym nie zawarto odrębnego pytania dotyczącego bezrobocia, a „opracowanie tego zagadnienia oparto na wzmiankach o braku pracy”. Zob. *Drugi Powszechny Spis Ludności z dnia 9 grudnia 1931 roku. Stosunki zawodowe – ludność w rolnictwie*, Statystyka Polski seria C, Zeszyt 94 b, GUS, Warszawa 1938, s. VIII.

Gdy rozpatrzmy kategorię pracujących wraz z członkami ich rodzin, wówczas – według danych spisowych za 1931 r. – sektor informacyjny „wzrósłby”²³ do ok. 1426,9 tys. osób, tj. do 4,7%.

6. Podsumowanie

W badanym okresie Polska należała do grupy krajów europejskich o największym udziale sektora pierwotnego; zawodowo czynni w rolnictwie, leśnictwie i rybactwie w 1921 r. stanowili 72,3%²⁴.

Dla porównania²⁵, w 1921 r. udział ludności zawodowo czynnej sektora pierwotnego w ogóle ludności zawodowo czynnej Bułgarii stanowił 82,4%, w Finlandii 68,9%, Estonii 65,6%; średnie poziomy sektora pierwotnego stwierdzano na Węgrzech (58,2%), w Czechosłowacji (40,4%), Szwecji (38,7%), Norwegii (36,8%) i Danii (35,2%), zaś najniższe udziały w Niemczech (30,5%), Szwajcarii (25,9%), Holandii (23,6%) i Belgii (19,2%).

Dominujący udział sektora pierwotnego uniemożliwiał Polsce poszerzanie zakresu innych sektorów, a zwłaszcza informacyjnego, którego udział w okresie międzywojennym mógł być zaledwie kilkuprocentowy. Co najważniejsze, w badanym okresie nie zaistniała jeszcze rewolucja informatyczna i informacyjna.

Bibliografia

- Drugi Powszechny Spis Ludności z dnia 9 grudnia 1931 roku. Stosunki zawodowe – ludność poza rolnictwem*, Statystyka Polski, Zeszyt 94 c, część I, GUS, Warszawa 1939.
- Drugi Powszechny Spis Ludności z dnia 9 grudnia 1931 roku. Stosunki zawodowe – ludność w rolnictwie*, Statystyka Polski, seria C, Zeszyt 94 b, GUS, Warszawa 1938.
- Dziuba D.T., *Sektor informacyjny w badaniach ekonomicznych. Elementy ekonomiki sektora informacyjnego*, Difin, Warszawa 2010.
- Nichols Ch.K., *The Statistical Work of the League of Nations in Economic, Financial and Related Fields*, „Journal of the American Statistical Association” 1942, vol. 37, no. 219, s. 336–342.

---

²³ Wyliczenia własne na podstawie danych z *Małego Rocznika Statystycznego 1939*, GUS, Warszawa 1939, Tabl. 26, s. 30.

²⁴ *Mały Rocznik Statystyczny 1932*, GUS, Warszawa 1932, Tabl. 19, s. 10.

²⁵ *Ibidem*.

Mały Rocznik Statystyczny 1939, GUS, Warszawa 1939.

Mały Rocznik Statystyczny 1932, GUS, Warszawa 1932.

Pierwszy Powszechny Spis Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 września 1921 roku. Mieszkanie. Ludność. Stosunki zawodowe. Tablice państwowe, Statystyka Polski, t. XXXI, GUS, Warszawa 1927.

Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1928, GUS, Warszawa 1928.

United Nations Statistical Commission. Sixty Years of Leadership and Professionalism in Building the Global Statistical System 1947–2007, United Nations, New York 2007.

* * *

Estimating the size of the information sector for Poland's interwar economy

Abstract

The aim of the paper is to separate and estimate the size of the information sector for the economy of interwar Poland, based on census data. A methodology for separating the information sector from other economy sectors is proposed. The fourth sector of the economy is separated and its size estimated, in a breakdown by categories of employed population groups. For this purpose, the data from censuses of the years 1921 and 1931 was used, with reference to the most important work performed by the Central Statistical Office of Poland in the interwar period, as well as the classification of professions used in the statistical studies of Poland's economy at that time. The paper proves that in interwar Poland statistical information was collected, grouped and published according to international standards.

Keywords: information sector, the four-sector economy model, Poland's economy, interwar period, censuses